

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Архитектонски факултет

НАСТАВНО – НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Гордане Митровић, дипл. истор. уметности

Одлуком Наставно – научног већа Архитектонског факултета Универзитета у Београду, 01-397/2-6.3 од 23. 03. 2015. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње **Гордане Митровић, дипл. истор. уметности**, под насловом:

ГРАДИТЕЉСТВО БАЊА СРБИЈЕ – 19. И ПРВА ПОЛОВИНА 20. ВЕКА

Након прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидатом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидаткиња је јуна 2013. године поднела молбу Наставно–научном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да јој се одобри израда докторске дисертације под насловом: **ГРАДИТЕЉСТВО БАЊА СРБИЈЕ – 19. И ПРВА ПОЛОВИНА 20. ВЕКА**.

На основу члана 98. Статута Архитектонског факултета у Београду (Сл. билтен АФ, бр. 80/08, 84/10, 88/12 и 89/12-прочишћен текст), а у вези са чланом 28 Правилника о докторским студијама (Сл. билтен АФ, бр. 81/08), Веће докторских студија је на седници одржаној дана 24.06.2013. године донело одлуку, да се предложи Наставно-научном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду, да образује Комисију за оцену испуњености услова кандидаткиње Гордане Митровић и теме докторске дисертације, у следећем саставу:

- др Мирјана Ротер Благојевић, ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду,
- др Александар Игњатовић, ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду, и
- др Александар Кадијевић, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду.

На основу члана 100 Статута Архитектонског факултета у Београду (Сл. билтен АФ, бр. 80/08, 84/10 и 89/12-прочишћен текст) Наставно-научно веће Факултета је на седници одржаној 12.07.2013. године, донело одлуку број 01-864/2-5.12., којом је образована Комисија за оцену испуњености услова кандидаткиње Гордане Митровић, дипл.истор.уметности, и теме докторске дисертације, у предложеном саставу.

Комисија је завршила реферат 12.09.2013. године, поднела га на усвајање Већу докторских студија и предложила да се кандидату одобри рад на изради докторске дисертације под насловом ГРАДИТЕЉСТВО БАЊА СРБИЈЕ – 19. И ПРВА ПОЛОВИНА 20. ВЕКА. На основу члана 98. Статута Архитектонског факултета у Београду (Сл. билтен АФ, бр. 80/08, 84/10 и 89/12-прочишћен текст), а у вези са чланом 28 Правилника о докторским студијама (Сл. билтен АФ, бр. 81/08) и у складу са Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 18.09.2013. године, Наставно-научно веће Факултета је на седници одржаној 30.09.2013. године, донело одлуку број 01-1337/2-8.8., којом је прихваћен извештај Комисије и прослеђен на сагласност Универзитету у Београду.

На основу члана 30 Закона о високом образовању (Службени гласник РС, број 76/05, 100/07-аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12 и 89/2013), а у вези са чланом 100 Статута Универзитета у Београду (Гласник Универзитета у Београду, број 162/11-пречишћени текст) и члана 14. Правилника о већима научних области на Универзитету у Београду (Гласник Универзитета у Београду, број 134/07, 150/09, 158/11 и 164/11) Веће научних области грађевинско-урбанистичких наука, на седници одржаној 10.12.2013. године, донело је одлуку којом се даје сагласност на предлог теме докторске дисертације Гордане Митровић, дипл.истор.уметности, под насловом ГРАДИТЕЉСТВО БАЊА СРБИЈЕ – 19. И ПРВА ПОЛОВИНА 20. ВЕКА.

На основу члана 30 Закона о високом образовању (Сл. гласник РС, бр. 76/05, 100/07-аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12 и 89/2013), а у вези са чланом 100. Статута Архитектонског факултета у Београду (Сл. билтен АФ, бр. 80/08, 84/10 и 89/12), члановима 31-34 Правилника о докторским студијама Архитектонског факултета у Београду (Сл. билтен АФ, бр. 81/08) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду, Наставно-научно веће Факултета, на седници одржаној 23.12.2013. одлуком бр. 01-1970/2-8.17, одобрило рад на теми докторске дисертације кандидата, за ментора је именована др Мирјана Ротер Благојевић, а као рок до када кандидат може одбранити докторску дисертацију је одређен 31.05.2014. године.

На основу одлуке Већа докторских студија од 12.05.2014., а у складу са предлогом ментора, Наставно-научно веће Архитектонског факултета Универзитета у Београду је на седници одржаној 19.05.2014. године донело одлуку бр. 01-700/2-2.16 о продужењу рока одбране до 30.05.2015. године.

Марта 2015. године, кандидаткиња је, уз сагласност ментора, предала завршену докторску дисертацију Већу докторских студија.

На основу члана 32. [с2] Самосталног члана Закона о изменама и допунама Закона о високом образовању (Сл. гласник РС, бр. 76/05, 100/07 - аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13 и 99/14), члана 38. Статута Архитектонског факултета у Београду (Сл. билтен АФ, бр. 80/08, 84/10, 88/12, 89/12 - пречишћен текст и 98/14) и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 16. 03. 2015. године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 23. 03. 2015. године, донело одлуку број 01-397/2-6.3. да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Гордане Митровић. дипл. ист. уметности у саставу:

- др Александар Игњатовић, председник, ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду,
- др Мирјана Ротер Благојевић, ментор и члан, ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду, и
- др Александар Кадијевић, члан, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду.

1.2. Научна област дисертације

Дисертација која је предмет овог реферата је из научног поља *Техничко-технолошких наука*, научне области *Архитектура и урбанизам*, односно уже научне области *Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа*. Спроведено истраживање је научна студија која се бави преиспитивањем настанка и развоја бањских насеља у Србији у 19. и у првој половини 20. века, а усмерено је на проучавање природних, историјских, друштвених и културних предуслова, улоге инвеститора и градитеља, те просторних и обликовних карактеристика бањских комплекса и архитектуре изграђених грађевина.

Ментор др Мирјана Ротер Благојевић, ванредни професор, објавила је већи број научних радова из области историје архитектуре и обнове градитељског наслеђа у научним часописима и публикацијама међународног и националног значаја (категорије М14, М16, М18, М22, М23, М24, М33, М36, М41, М44, М51 и др), међу којима се посебно издвајају радови везани за историју архитектуре и развој насеља у Србији у 19. и почетком 20. века.

Рад у тематском зборнику међународног значаја (М14):

Ротер Благојевић, М. (2014) Модернизам vs традиција – прихватање европских стилова у стамбеној архитектури Београда у 19. и почетком 20. века, у: *Umetnost i njena uloga u istoriji: između trajnosti i prolaznih -izama posvećen sećanju na prof. dr Miodraga Jovanovića (1932-2013) / Art and its Role in the History: Between Durability and Transient -isms Dedicated to the Memory of prof. Miodrag Jovanović, Ph.D, међународни тематски зборник, ур. и прир. Zoran M. Jovanović, Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet u Prištini, стр. 637-656.*

Рад у истакнутом међународном часопису (М22):

Roter-Bлагојевић, М., Milošević, G., Jadrešin-Milić R., Nikolić M. (2013) A new life of the Ottoman fortress Ram, in: *Journal of Cultural Heritage*, ed. Angelo Ferrari, Elsevier Publisher in Paris, Vol. 14S – No. 3, pp. S20-S24. (JCR®/Thomson Scientific)

Рад у међународном часопису (M23):

Roter-Blagojević, M. - Radivojević, A. (2007) Les espaces publics et la vie publique a Belgrade au XVIII et au XIX siecle et leur transformation au XX siecle, ETUDES BALKANIQUES, Cahiers Pierre Balon, 14, L'espace public dans le Sud-Est europeen (edit. prof. Andre Guillon), De Bocard, Paris, 105-142.

Рад у часопису међународног значаја верификованог посебном одлуком (M24):

Roter-Blagojević, M. (1997): Basic typology of the public buildings: presented on the examples built in Belgrade in period between 1830-1900, in: Facta Universitatis, Series Architecture and Civil Engineering, Vo.1, N°4 pp. 509-524.

Саопштење са међународног скупа штампано у целини (M33):

Roter Blagojević, M., Vukotić-Lazar, M. (2013) Renewal of a Destroyed Authenticity? Significance of the Old Fair Grounds and the New Military Headquarters Restauration for Preservation of Cultural and Architectural Identity of Belgrade, у: Александар Кадијевић, Милан Попадић (ур.) Простори памћења: зборник радова / Spaces of Memory: collection of works. Том 1, Архитектура /Architecture, Филозофски факултет, Београд, стр. 309-323.

Истакнута монографија националног значаја (M41):

N.Samardžić, R.Samardžić, M.Roter Blagojević (2014) Kulturna istorija Beograda, XVIII vek, Hesperia edu, Beograd.

Roter-Blagojević, M. (2006) Стамбена архитектура Београда у 19. и почетком 20. века, Архитектонски факултет и Орион арт, Београд.

1.3. Биографски подаци о кандидату

Кандидаткиња је дипломирала 1986. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду, Група за историју уметности. На Архитектонском факултету у Београду уписала је шк. 1994/95. г. Последипломске магистарске студије, курс *Заштита, ревитализација и проучавање градитељског наслеђа*, одслушала и положила све испите. На истом факултету је 2005/06. г. уписала Докторске академске студије научног карактера, о усмеривши се на другој години студија ка ужој научној области – Проучавање и заштита градитељског наслеђа. Са успехом је завршила све испитне обавезе предвиђене планом и програмом докторских академских студија.

Од 1989. запослена је у Републичком заводу за заштиту споменика културе у Београду, где између осталог, руководи пројектом *Топографија градитељског наслеђа у бањама Србије*.

Кандидаткиња је објавила рад о архитектонском наслеђу бања у Србији *Architectural Heritage in the Spas of Serbia* у међународном часопису (M23) - Monument and environment 7 (2002), Thessaloniki: University Studio Press, pp. 185-207. (ISSN: 1106-0298)

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације – обим, структура и основни садржај

Докторска дисертација **Гордане Митровић**, дипл. истор. уметности, под називом **ГРАДИТЕЉСТВО БАЊА СРБИЈЕ – 19. И ПРВА ПОЛОВИНА 20. ВЕКА**, написана је на 276 страна. Основни текст дисертације има 214 страна, иза којих следе попис литературе и других извора на 24 стране (са 272 јединица). Напомене су у виду фуснота. На почетку, на 9 страна, су наслов, састав комисије, резиме, кључне речи и научна област, на српском и енглеском језику, као и садржај. На крају је краћа биографија кандидата и три изјаве.

I Увод – 1.0 Проблем и предмет истраживања, научни циљеви, задаци, полазне хипотезе, научне методе и 2.0. Преглед досадашњих истраживања.

II Услови настанка и развитка бања Србије – 1.0. Основне дефиниције појма „бања“; 2.0. Историјски, природни, друштвени и културни утицаји на стварање услова за појаву бања и њихов развој; 3.0. Правни оквир од значаја за уређење и изградњу бања.

III Европски утицаји и значај приватних наручилаца на уређење бања – 1.0. Утицај европских на бање у Србији; 2.0. Урбанизација насеља и структура бањских комплекса; 3.0. Значај приватних наручилаца за уређење бања.

IV Архитектонско обликовање бањских грађевина – 1.0. Улога државних архитеката у креирању бањског градитељства; 2.0. Приказ најзначајнијих бања и њихових садржаја; 3.0. Анализа обликовања појединих врста бањских грађевина.

V Закључна разматрања

VI Прилози – 1.0. Закон о бањама, минералним и топлим водама из 1914. године; 2.0. Правилник о подизању грађевина у бањама: Врњачкој, Врањској, Буковичкој, Брестовачкој, Нишкој, Русанди, Ковиљачи, Соко, Рибарској, Матарушкој и Младеновачкој из 1924. године 3.0. Грађевински правилник за Врњачку Бању из 1928. године.

VII Библиографија – 1.0 Извори; 2.0 Литература; Скраћенице

VIII Биографија аутора

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

У *Уводу* докторске дисертације дефинисан је предмет рада, научни циљеви истраживања, задаци истраживања, затим су постављене научне хипотезе и методе истраживања. Такође је дат преглед досадашњих истраживања теме. У овом истраживању предмет који се разматра је шире сагледавање услова за настанак и развој бањских насеља у Србији у 19. и у првој половини 20. века, а усмерено је на проучавање природних, историјских, друштвених и културних предуслова, улоге инвеститора и градитеља, просторних и обликовних карактеристика бањских комплекса и архитектуре грађевина. У раду је појам *градитељство* употребљен у најширем значењу као синтеза науке и техничких достигнућа, уметности и вештине обликовања простора, планирања и изградње простора, пројектовања и грађења различитих грађевина.

У *другом поглављу* рада *Услови настанка и развојка бања Србије* приказане су природне карактеристике и њихов утицај на настанак бањских насеља. Бањска и климатска леčiliшта и места за одмор и опоравак јесу насеља настајала на просторима са посебним природним условима. Зато је дат преглед испитивања лековитости воде, ваздуха, гасова, блата (пелоида) обављених у посматраном периоду, која су потврдила богатство и бројност изворишта са квалитетном минералном, термалном или термоминералном водом, као и минералним саставом тла у Србији. Постојање важног саставног дела бања, каква су лековита својства, условило је њихово трајно коришћење и омогућило развој. Потом је анализиран утицај историјских околности, друштвених и културних прилика, посебно модернизацијских процеса на градитељство и њихова узајамна веза. Фокус је на осветљавању доприноса организованих група грађана заинтересованих за уређење лековитих извора и њихову употребу; затим на сагледавању појава нових облика и правила друштвеног живота, која су у традиционално српско друштво унели процеси европеизације и модернизације, изазвани убрзаном индустријализацијом, урбанизацијом и развојем саобраћаја, који су успоставили нове моделе понашања омогућивши стварање грађанства, чиме су пресудно утицали на обликовање како укупног простора бања, тако и грађевина, уз постепено претварање места за лечење и опоравак у центре друштвеног живота и забаве. На крају поглавља сагледана је улога државе у доношењу система правних норми са контролом њиховог спровођења директном сарадњом државних органа из области здравства и градитељства, чиме је омогућено успостављање реда и контролисани развој, уређење и изградња бања Србије. Тиме је потврђено да су ова специфична насеља била изузетно поштована и да су одговорни државни органи, схватајући значај њиховог издвајања у посебан систем правних норми, имали визију њиховог модерног леčiliшно-туристичког развоја.

У *трећем поглављу - Европски утицаји и значај приватних наручилаца на уређење бања* приказани су главни извори утицаја градитељства значајних средњоевропских бања на просторно обликовање и креирање грађевина у бањама Србије. Промене, у 19. и првој половини 20. века које су доносили модернизацијски процеси, подстакле су повећани број српских путника не само на школовање у главне европске центре образовања, већ и носиоце грађанског друштва у значајнија културна одредишта и позната места за одмор и забаву, где су се тада преузимали културни модели и формирали владајући укуси. Процеси промена у свим областима како у држави, тако и у друштву, преносе се на развој насеља и убрзану урбанизацију и развој бања, тако да је у делу овог поглавља изложена хронологија процеса уређења бањских простора и показана генеза урбанистичке структуре на примеру Буковичке и Врњачке Бање. Како је архитектура током историје била огледало друштвених и културних прилика приказујући достигнути ниво развоја заједнице, тако је у последњем делу овог поглавља анализирана улога и утицај који су имали приватни наручиоци, пре свега припадници грађанске елите, на градитељство у бањама Србије у посматраном периоду.

У *четвртом поглављу* дисертације *Архитектонско обликовање бањских грађевина* утврђиван је допринос градитеља – државних службеника инжењера и архитеката у креирању бањског градитељства. Представљена је делатност првог државног архитекте Јана Неволеа на пословима обнове бања. Улога архитектата запослених у Министарству грађевина показана је на примеру изградње комплекса грађевина у Парку Бање Ковиљаче и комплекса купатила у Врњачкој Бањи, посматраних као специфичан архитектонско-урбанистички феномен. Приказ најзначајнијих бања и њихових садржаја

представља преглед бања за које је урађен правни оквир за њихово уређење и изградњу у проучаваном периоду, а посебно је анализирана изградња комплекса у парку Буковичке Бање. У овом поглављу анализирана су изабрана градитељска остварења саграђена у Врњачкој Бањи, Бањи Ковиљачи и Нишкој Бањи до сада недовољно позната стручној и научној јавности, а откривање њихових аутора доприноси бољем сагледавању недовољно познатих токова развоја српске архитектуре. Прикупљени доступни извори и архивска грађа, архитектонски планови, старе разгледнице и фотографије, периодика, литература и систематизација грађе омогућили су анализу и доношење закључака.

У раду је представљен велики број планова, цртежа, старих фотографија, као и савремених фотографија (од којих је одређени број дело аутора рада) који су резултат вишегодишњих теренских истраживања.

У *петом поглављу* рада *Закључна разматрања* изнета је оцена о току истраживања које се одвијало у неколико праваца истовремено, сумирани су резултати истраживања, проверена валидност почетних хипотеза, сумирани резултати анализе целокупног рада и остварени научни доприноси, као и могућности будуће примене резултата истраживања.

У *шестом поглављу - Прилози* пренети су у интегралној верзији најзначајнији правни акти за уређење и изградњу бања *Закон о бањама, минералним и топлим водама*, објављен у Српским новинама бр. 126 од 10/22. јуна 1914. године; *Правилник о подизању грађевина у бањама: Врњачкој, Врањској, Буковичкој, Брестовачкој, Нишкој, Русанди, Ковиљачи, Соко, Рибарској, Матарушкој и Младеновачкој* (Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, број 108 од 14. маја 1924. године) и *Грађевински правилник за Врњачку Бању*, донет 4. маја 1928. на основу Закона из 1914. године (Службене новине).

У *седмом поглављу - Библиографија* дат је детаљан попис коришћене литературе и извора.

На крају рада је дата биографија аутора и изјаве о ауторству.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

У докторској дисертацији кандидаткиње Гордане Митровић, дипл.ист. умет. је остварен значајни научни допринос у ужој научној области *историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа*, посебно везано за проучавање историјског развоја и архитектуре бањских насеља у Србији у 19. и првој половини 20. века, те она представља и пионирско дело везано за истраживање настанка овог вида насеља у Србији и њихове архитектуре.

У раду су детаљно анализирани друштвени, културни и природни услови за развој бањских насеља у Србији током 19. и почетком 20. века, значај појединих личности, посебно научника и лекара, као и приватних инвеститора за њихов развој, основне карактеристике насеља, типови грађевина и њихово архитектонско обликовање.

Оригиналност дисертације се пре свега огледа у теоријском разматрању услова настанка и законске регулативе која је омогућила развој бањских насеља. Посебно је

значајно да је у раду истакнут утицај градитељских модела иностраних бања, кроз пеношење њихове организације и архитектонског обликовања у Србију.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидаткиња је у оквиру докторске дисертације користила обимну научну литературу и бројне релевантне примарне и секундарне изворе. Теоријска поставка рада је заснована на релевантној иностраној и домаћој литератури везаној за услове настанка, карактеристике, просторну организацију и архитектуру бањских насеља у Европи и Србији у 19. и првој половини 20. века:

- Bossaglia R. (Ed.). (1984). *Stile e struttura delle città termali. Lombardia, Piemonte, Vallr d' Aosta*. Bergamo: Banca Provinciale Lombarda

- Bossaglia R. (Ed.). (1985). *Stile e struttura delle città termali. Veneto, Trentino-Alto Adige, Friuli – Venezia Giulia, Emilia – Romagna, Toscana, Campania, Sicilia*. Bergamo: Banca Provinciale Lombarda

- Bossaglia R. (Ed.). (1986). *Stile e struttura delle città termali. Belgio, Cecoslovacchia, Francia, Germania, Inghilterra, Svizzera*. Bergamo: Banca Provinciale Lombarda.

- Cossic, A., Galliou, P. (2006). *Spas in Britain and in France in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, Newcastle: Cambridge Scholars Press.

- Grenier, L. (Ed.). (1985). *Villes D' Eaux en France*, Paris: Edition Institut Francaes d' Architecture.

- D'Ornano, M. (Ed.). (1978). *Monuments Historique 1/78*, Paris: Les Monuments historique de la France.

- Durm, J., Ende, H., Schmitt, E. (1904). *Handbuch der Architektur vierter Teil*, 4. Halbband, Entwurf, Anlage und Einrichtung der Gebaude, 2. Heft. Stuttgart: Alfred Kroner Verlag

- Kučera, M. (Ed.) (2001). *Kupele na Slovensku – sučasť kulturneho dedičstva*, Pamiatky & Muzea, N° 1, Bratislava: Slovenske narodne muzeum.

- Максимовић, Б. (1978). *Идејни развој српског урбанизма – период реконструкције градова до 1914. године*, Београд: САНУ.

- Михаиловић, В. (1951). *Из историје санитета у обновљеној Србији од 1804-1860* (посебна издања књ. CLXXX – Одељење медицинских наука књ. 4), Београд: САН.

- Стојановић, Д. (2009). *Калдрма и асфалт – урбанизација и европеизација Београда 1890-1914*, Београд: Чигоја штампа.

Поред наведене, кандидаткиња је користила веома обимну општу литературу шире повезану са проблематиком третираном у раду, интерпретирала је изворе и формирала драгоцен попис референтне литературе, који обухвата велики број дела на српском и другим језицима. Попис литературе ће служити у будућности као драгоцен база података и другим истраживачима који проучавају посматрани период.

Као примарни извори у раду су коришћени архивска грађа и техничка и фото документација Републичког завода за заштиту споменика културе у Београду, а који се односе на истраживано бањско градитељство, у чијем настанку је кандидаткиња непосредно учествовала током свог досадашњег професионалног рада.

Наведени попис литературе и извора показује да је кандидаткиња стекла добар увид у предметну материју, посебно у објављене расправе у савременој литератури, као и да је остварила темељан увид у архивску грађу, с обзиром да је свој професионални рад у великој мери посветила истраживању бања у Србији, те је и сама непосредно учествовала у изради документацији о њима.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

У оквиру рада на докторској дисертацији кандидаткиња Гордана Митровић је применила више истраживачких метода кроз чију примену је проверена заснованост постављених научних хипотеза. Као основни научни метод овог истраживања коришћен је историографски метод, који је обухватао темељно прикупљање и анализу архивске грађе и других релевантних извора, како би се створила одговарајућа документациона основа за анализе настанка и развоја бања.

У истраживање је укључено и прикупљање теоријских ставова о предмету истраживања из савремене иностране литературе и периодике. Ова сазнања допуњена су теренским истраживањем, стварањем фото и техничке документације затеченог стања одабраних здања, прикупљањем грађе и извора које поседују њихови власници, и бележењем усмених сведочења.

Компаративни метод коришћен је да би се дефинисали историјски узорци, реминисценције, носиоци развоја – приликом анализе просторног концепта и обликовања градитељства у истраживаним бањским насељима поређењем са оним европским бањама у којима су се тада формирали владајући укуси и одакле су се ширили Србијом, снагом стваралачког надахнућа новим видовима обликовања, или неретко и избором типских академских образаца.

Упоредном анализом сагледавана су прожимања и откриване узрочно-последичне везе између државних опредељења, историјских, друштвених, социјалних, културних, политичких, идеолошких прилика и модернизацијских токова у посматраном периоду и историјском оквиру, као и начин њиховог испољавања у градитељству. Критичким и објективним валоризовањем градитељства бања, посматраног и кроз стваралачке идеје подложне утицају општих културно-историјских околности и друштвене стварности, у контексту који је кључно одређен појмом духа времена, створена је потпунија слика о њиховом настанку и развоју.

3.4. Применљивост остварених резултата

Резултати истраживања спроведених у докторској дисертацији имаће веома широку будућу примену као база за савремена истраживања у области проучавања градитељског наслеђа, посебно новије архитектуре развијане током 19. и у првој половини 20. века. На основу спроведеног истраживања, проучавања, валоризације и историографске анализе овог градитељства омогућиће се утврђивање смерница даљег развоја и коришћења бања са становишта заштите културног и природног наслеђа и одрживог развоја. Овај рад треба да буде подстицај и полазиште другим научним областима за утврђивање праваца развоја и усмеравање активности ка бољем коришћењу природних посебности и градитељства бања као економског потенцијала.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

У свом досадашњем истраживачком и стручном раду, кандидаткиња Гордана Митровић, показала је смисао за научно-истраживачки рад, самосталност у претраживању литературе, обради релевантних података, информација и резултата, као и способност логичког и систематичног размишљања и закључивања.

Анализе и закључци изнети у дисертацији плод су вишегодишњег самосталног рада кандидаткиње на истраживању и документовању архитектуре бања Србије, насталих у 19. и првој половини 20. века, у чему је остварен значајан успех и скренута пажња научне и стручне јавности у земљи и иностранству на значајне вредности културне баштине у овим местима.

Значајан показатељ способности кандидаткиње за самосталан научни рад су радови из области дисертације публиковани у домаћим и међународном научним часописима, као и радови излагани на домаћим и међународним научним конференцијама, чиме је такође показана способност кандидата за самостални научни рад.

Из тог разлога, Комисија сматра да докторска дисертација Гордане Митровић, као и њен научни рад у оквиру и ван рада на докторској дисертацији, јасно показују да је она у потпуности способна за самостални научно-истраживачки рад.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

- Остварени научни допринос ужој научној области *историји, теорији и естетици архитектуре и визуелних уметности и обнови градитељског наслеђа* је у томе што су по први пут у нашој средини свеобухватно анализирани и тумачени настанак и развој бањских насеља у Србији, утврђена хронолошка периодизација, расветљене узајамне везе и утицаји историјских, друштвених, социјалних и културних прилика и модернизацијских процеса у држави на градитељство бања у Србији у 19. и у првој половини 20. века.

- Научни допринос су резултати анализе и преиспитивања улоге различитих актера (државних институција, приватних инвеститора, градитеља, интересних група, организација цивилног друштва, локалних власти) у дефинисању развоја бањских насеља.

- Поред тога, кроз истраживање су утврђени утицаји европског окружења и обликовних карактеристика иностраних бања на домаће, као и остварени архитектонски домети и најзначајније вредности у њима.

- Важни доприноси овог истраживања постали су подаци прикупљени на терену, као и затим формирана исцрпна фото и техничка документација.

- Поред тога, примењени методолошки приступ и резултати до којих је кандидаткиња дошла у свом истраживању свакако доприносе јасном сагледавању значаја ове врсте културног наслеђа у европским оквирима и њихових вредности и савремених потенцијала.

- Остварене анализе и тумачења значајна су не само за историју и теорију архитектуре и урбанизма, већ и за вредновање и очување градитељског наслеђа, али и за друге науке које су повезане са темом.

- Кандидаткиња је остварила и научни допринос методологији истраживања, јер је кроз узорно постављену структуру рада показала да је у потпуности савладала различите методе примењиве у научном раду. То је прво, способност одабира и интерпретације података из извора и литературе, што јој је омогућило да формира солидну подлогу на којој ће градити своје истраживање. Друго је, доследна примена историографског метода и темељан рад у прикупљању грађе и релевантне оригиналне документације везане за дела која су предмет рада, те аналитичан, прецизан и објективан приступ материјалу који је прикупљен, уз обухватање свих елемената који доприносе расветљавању проблема који обрађује.

- На основу спроведеног истраживања, проучавања, валоризације и историографске анализе градитељства бања у Србији омогућиће се утврђивање смерница даљег развоја и коришћења бањског градитељства са становишта заштите културног и природног наслеђа и одрживог развоја. Овај рад је подстицај и полазиште другим научним областима за утврђивање праваца развоја и усмеравање активности ка бољем коришћењу природних посебности и градитељства бања као економског потенцијала.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Научни резултати истраживања који су доказали полазне хипотезе су:

1) Проучавањем настанка и развоја бања потврђена је хипотеза да су државне институције биле иницијални покретачи изградње бања у Србији у 19. и првој половини 20 века. Постојање природних услова за настанак бања подстакло је организовану активност државе да се успостави правни оквир и механизми за примену донетих одредби. Постигнут је циљ рада да се испита улога и делокруг надлежности јавног сектора (државе) у подстицању и усмеравању развоја специфичних подручја у којима се сусрећу интереси различитих група, а постоје разноврсни развојни потенцијали које је неопходно ускладити и повезати да би се постигло оптимално и хармонично функционисање.

2) Кроз историографске изворе и тумачења потврђена је хипотеза да је процес европеизације и модернизације, изазван убрзаном индустријализацијом, урбанизацијом и развојем саобраћаја донео нове облике и правила друштвеног живота и успоставио нове моделе понашања омогућивши стварање грађанства, чиме је пресудно утицао на обликовање како укупног простора бања, тако и грађевина, уз постепено претварање места за лечење и опоравак у центре друштвеног живота и забаве. Утврђен је значај ширење круга актера у обликовању и функционисању специфичних подручја каква су бање. На улогу грађана, њихових удружења и локалних иницијатива као нову карику у активностима унапређења постојећих структура и просторних целина, развоја нових садржаја у бањским насељима и на улогу локалних власти у одржавању и унапређењу квалитета и привлачности бањских насеља.

3) Путем компаративне анализе проверена је хипотеза да су остварења значајних архитеката реализована у бањама унапредила, у садржајном и квалитативном смислу, укупну архитектуру 19. и прве половине 20. века у Србији. Посматрано као

специфичан архитектонски феномен, бањско градитељство, одређено типолошким и тематским специфичностима, издвојило се у оквиру укупног градитељства доносећи значајна ауторска решења. Истражена је улога државних и приватних градитеља, у креирању стилских токова у бањском градитељству, као и наручилаца и лекара школованих углавном у иностранству.

Верификовање остварених научних резултата ће се остварити приликом њихове будуће примене у процесима утврђивања праваца развоја са становишта одрживог развоја и заштите културног и природног наслеђа и усмеравања активности ка бољем коришћењу природних посебности и градитељства бања као економског потенцијала.

4.3. Верификација научних доприноса

Рад у тематском зборнику међународног значаја (M14)

Mitrović, G. (2013). Architectural heritage, investigation, protection and rehabilitation in the spas of Serbia (Banja Koviljača Spa). In: M. Kouli, F. Zezza & P. Koutsoukos (Eds.), *Proceedings of the 8th International Symposium on the Conservation of Monuments in the Mediterranean Basin – Monument Damage Hazards and Rehabilitation Technologies, MONUBASIN8, Vol. 1* (pp. 336-355). Athens: Technical Chamber of Greece. (ISBN 978-960-8369-66-5)

Mitrović, G. (2010). Spas in Serbia, Hammams – old Turkish baths, Old spa baths complex in Sokobanja. In: Y. Halacoglu (Ed.), *XVth Turkish Congress of History* (pp. 2119-2124). Ankara: Turkish Historical Society. (ISBN 978-975-16-2289-1 (tk.), ISBN 978-975-16-2298/3 (7.c.))

Рад у међународном часопису (M23)

Mitrović, G. (2002). Architectural Heritage in the Spas of Serbia. In: E. Hadjytriphonos (Ed.), *Monument and environment 7* (pp. 185-207). Thessaloniki: Elliniki Etaireia for the Protection of the Environment and the Cultural Heritage – Chapter of Thessaloniki, AIMOS, University Studio Press. (ISSN 1106-0298)

Саопштење са међународног скупа штампано у целини (M33)

Митровић, Г. (2006). Пилот пројекат заштите и уређења предела и културног и природног наслеђа Бање Ковиљаче. У: С. Шилеговић (Ур.), *Прва регионална конференција о интегративној заштити са темом „Културни пејзаж – савремени приступ заштити културног и природног наслеђа у региону Балкана“* (стр. 297-310). Бања Лука Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске. (ISBN 978-86-7236-055-4)

Mitrović, G. (1999). Architectural Heritage in Serbia. In: M. E. Nomikos (Ed.), *Architectural heritage in the Balkans 18th-20th Century – International Conference on the Restoration and Rehabilitation of Historic Buildings and Towns* (pp. 176-208). Thessaloniki: Technical Chamber of Greece – Section of Central Macedonia. (ISBN 960-7425-20-0)

Рад у тематском зборнику националног значаја (M45)

Митровић, Г. (2006). Истраживање, заштита и ревитализација градитељског наслеђа у Бањи Ковиљачи. У С. Станковић, Б. Лукић (Ур.), *Планирање, уређење, заштита: Бањска и климатска места Србије* (стр. 115-124). Београд: Географски факултет

Универзитета у Београду, Институт за просторно планирање, Асоцијација просторних планера Србије. (ISBN 86-85657-61-9 (ГФ))

Рад у водећем научном часопису националног значаја (М51)

Митровић, Г. (2000). Градитељско наслеђе у бањама Србије. *Саопштења РЗЗСК*, XXX-XXXI, 175-191. (YU ISSN 0354-4346)

Рад у научном часопису (М 53)

Митровић, Г. (2007). Планирање, уређење и заштита бањских и климатских места у Србији. *Гласник ДКС*, 31, 229-231. (ISSN 0350-9656)

Митровић, Г. (2007). Прилог истраживању комплекса старог купатила у Сокобањи. *Гласник ДКС*, 31, 113-118. (ISSN 0350-9656)

Митровић, Г. (2004). Извештај о првој фази истраживачких радова у Бањи Ковиљачи. *Гласник ДКС*, 28, 138-144. (ISSN 0350-9656)

Митровић, Г. (2003). Рекогносцирање градитељског наслеђа Врањске Бање. *Гласник ДКС*, 27, 122-126. (ISSN 0350-9656)

Митровић, Г. (2000). Природне и културно-историјске вредности Аранђеловца. *Гласник ДКС*, 23-24, 136-137. (ISSN 0350-9656)

Митровић, Г. (1997). Прилог истраживању градитељског наслеђа бања југоисточне Србије – Вила апотекара Величковића у Нишкој Бањи. *Лесковачки зборник*, XXXVII, 83-91. (ISSN 0459-1070)

Митровић, Г. (1997). Стратегија урбанизације и развоја бањских и климатских места Југославије, Други стручни скуп, 13-15. јуни 1996 (приказ). *Гласник ДКС*, 21, 201-202. (ISSN 0350-9656)

Митровић, Г. (1996). Старе разгледнице као извор за проучавање градитељског наслеђа Врњачке бање. *Гласник ДКС*, 20, 198-200. (ISSN 0350-9656)

Митровић, Г. (1994). Прилог проучавању стилских одлика градитељског наслеђа Врњачке Бање. *Гласник ДКС*, 18, 178-180. (ISSN 0350-9656)

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

На основу детаљног прегледа и анализе докторске дисертације кандидаткиње **Гордане Митровић, дипл. истор. уметн.**, Комисија констатује да је предметна дисертација у складу са усвојеном темом, да је структура дисертације, примењена научна методологија, као и сви елементи обраде, потпуно у складу са пријавом на коју је Универзитет у Београду дао своју сагласност. Дисертација је у потпуности задовољава научне критеријуме и пружа научни допринос ужој научној области *Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа* у теоријском и историографском смислу.

Као посебну вредност дисертације, Комисија истиче студиозност са којом је кандидаткиња проучила постављени проблем кроз савремене стручне и научне радове, постојећу документацију архива и других институција, као и кроз непосредно истраживање на терену. Остварено је усклађено повезивање теоријског и аналитичког сегмента истраживања, тако да Комисија високо оцењује резултате које је кандидаткиња остварила, а који омогућавају да се да детаљан увид и објективан

критички суд о историјском развоју бањских насеља у Србији, природним и друштвеним условима, законској регулативи, значајним личностима и градитељима који су допринели високом квалитету остварене архитектуре у њима.

Кандидаткиња је кроз дисертацију потврдила да су државне институције биле најважнији покретачи изградње бања у Србији у 19. и првој половини 20 века захваљујући доношењу низа законских прописа и упутстава који су дали главне смернице и оквире убрзаног развоја и изградње бања. Процес европеизације и модернизације, изазван убрзаном индустријализацијом, урбанизацијом и развојем саобраћаја у Србији током посматраног периода значајно је допринео њиховом брзом развоју и непосредном преношењу модела из иностранства. Бање су од места за лечење и опоравак прерасле у центре друштвеног живота, а остварења најзначајнијих српских архитеката реализована у њима дала су им посебан квалитет и особеност.

Имајући у виду целокупан научно-истраживачки опус кандидаткиње, садржај докторске дисертације и оцене изнете у овом реферату, Комисија сматра да докторска дисертација под називом **ГРАДИТЕЉСТВО БАЊА СРБИЈЕ – 19. И ПРВА ПОЛОВИНА 20. ВЕКА** кандидата **Гордане Митровић, дипл. истор. уметности**, у свему задовољава предвиђене услове и са задовољством предлаже Наставно-научном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да прихвати, изложи на увид јавности, упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду и након тога закаже јавну одбрану докторске дисертације.

У Београду, 14. 04. 2015. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

др Александар Игњатовић, ванредни професор,
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

др Мирјана Ротер Благојевић, ванредни професор,
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

др Александар Кадијевић, редовни професор,
Универзитета у Београду, Филозофски факултет